
Vážené čtenářky a čtenáři,

díky velkému množství příspěvků nabídnutých našemu časopisu v letošním roce Vám můžeme i v tomto čísle představit různorodou směs témat, žánrů, metodologických přístupů a autorských rukopisů. Věříme, že v něm pro sebe naleznete dostatek zajímavého a užitečného čtení.

Bydlení představuje oblast mimořádně důležitou pro kvalitu lidského života a současně také mimořádně politicky citlivou. Autoři prvního příspěvku zařazeného do rubriky „Stati“ *Martin Lux a Petr Sunega* ve svém článku porovnávají finanční dostupnost nájemního a vlastnického bydlení v České republice od začátku 90. let za pomoci konceptu míry zatížení výdaji na bydlení. Jejich analýza odhaluje značné zvýhodnění domácností žijících v privilegovaném segmentu bydlení (kam řadí zejména byty s regulovaným nájemným) oproti nepriviligovaným domácnostem, které bydlení získávají za tržní cenu nebo platí tržní nájem. Autoři kritizují dosavadní způsob sběru dat o finanční dostupnosti bydlení v České republice a navrhují jeho úpravu, jež, jak jsou přesvědčeni, je schopná lépe zohlednit specifika českého trhu bydlení v období hospodářské transformace. Text volně navazuje na články vydané v monotematickém čísle SČ 2/2005 *Bydlení a sociologie*.

Stat *Tomáše Lebedy* je věnována problému proporcionality volebních systémů, který zřetelně překračuje čistě akademický horizont politické vědy, a jak ukazuje třeba i vývoj v české politice po volbách v červnu 2006, bytostně se dotýká základních pravidel politického života v demokratických společnostech. Autor vychází z ojedinělé simulace volebních výsledků využívající metody Monte Carlo a na jejím základě porovnává vlastnosti nejvýznamnějších formulí používaných pro přepočítání hlasů na mandáty v poměrných volebních systémech. Dále definuje dva hlavní přístupy k měření proporcionality, které uvádí do souvislosti se dvěma základními metodami přepočítávání hlasů na mandáty, a pomocí nich zjišťuje, jak se nejčastěji používané volební formule liší podle míry dis/proporcionality a podle stupně upřednostňování velkých nebo malých stran. Autor bezprostředně navazuje na svou koncepci reálné kvóty a vlastní RR index, které představil v článku publikovaném v SČ 4/2006.

Rubriku „Přehledové stati“ otevírá příspěvek *Věry Patočkové* a *Tomáše Kosteckého* věnovaný otázce měření výkonu vlád na národní, regionální i lokální úrovni. Autoři čerpají především ze zahraniční odborné literatury, ale dovolávají se i projektů mezinárodních organizací zaměřených na podporu dobré správy. Způsoby měření výkonu vlády dělí do čtyř skupin: 1. pomocí indikátorů sociálně-ekonomického rozvoje spravovaného území; 2. pomocí subjektivního hodnocení vlády občany spravovaného území; 3. prostřednictvím indikátorů procedurální a institucionální efektivity vlády; 4. pomocí agregátních indexů, které spojují dílčí ukazatele týkající se různých stránek výkonu vlády. Autoři studii uzavírají konstatováním, že každý možný způsob měření výkonu vlády má své přednosti, pro které se hodí k použití za určitých specifických podmínek.

Druhá přehledová stať vycházející v tomto čísle SČ podává systematický přehled o sociologických přístupech k nedobrovolné bezdětnosti. Jak připomíná její autorka *Lenka Slepíčková*, fenomén nedobrovolné bezdětnosti byl dosud v českém prostředí zkoumán výhradně jako problém medicínský, avšak jde o téma, které vyžaduje zpracování také ze sociologického hlediska. Autorka sleduje sociologické přístupy k tomuto fenoménu na několika rovinách: zajímá ji jeho vliv na identitu nedobrovolně bezdětných jednotlivců, jejich stigmatizace a sociální exkluze, rozdíly ve vlivu nedobrovolné bezdětnosti na muže a ženy z genderového hlediska a důsledky, jaké má pro postavení nedobrovolně bezdětných osob rychlý rozvoj reprodukční medicíny.

V době dokončování příprav tohoto čísla proběhly v České republice komunální volby, které spolu se souběžně se konajícími volbami do Senátu mohou mít významný dopad na vývoj české politiky v dalších letech. Komunální a regionální politika patří k tématům, jejichž výzkum se v českých sociálních vědách začal rozvíjet poměrně pozdě (nepochybně to souvisí i s liknavou realizací reformy samosprávného uspořádání, která teprve v roce 2000 jasně načrtla „pravidla hry“, v nichž se lokální a regionální politika odehrává), ale o to dynamičtěji, jak ukazuje rostoucí počet publikací věnovaných nejrůznějším stránkám výkonu samosprávy českými občany. Ukázkou výzkumu na tomto poli je článek *Dana Ryšavého*, který si klade otázku, zda se česká komunální politika „politizuje“, tj. zda se v ní začínají prosazovat strany, které dominují v parlamentních volbách na celostátní úrovni, více než nezávislí kandidáti. Hypotéza o politizaci lokální politiky se nepotvrdila v oblasti názorů představitelů obecní samosprávy na důležitost politických stran ani v oblasti reálných volebních výsledků nebo tvorby lokálních koalic, ukázalo se však, že míra politizace roste s velikostí obce.

Výsledky empirického výzkumu představuje i příspěvek *Jany Chaloupkové*, která zjišťuje, zda existují výrazné rozdíly mezi manželskými a nesezdanými páry v oblasti hospodaření s ekonomickými prostředky domácnosti. Analýza na datech ze šetření ISSP z let 1994 a 2002 ukazuje, že nesezdané páry hospodaří častěji odděleně než manželé, avšak při kontrole demografických a sociálněekonomických rozdílů mezi nesezdanými a sezdanými páry toto tvrzení přestává platit. Šance na společné hospodaření s příjmy domácnosti se zvyšuje u párů, které mají děti, jsou spokojené s rodinným životem a ani jeden z partnerů nemá zkušenost s rozpadem předchozího vztahu.

Metodologický příspěvek *Petra Soukupa* představuje v současnosti stále častěji využívanou metodu víceúrovňového lineárního modelování, již lze s velkým užítkem uplatnit při analýzách souborů dat, která jsou hierarchicky strukturovaná. Soukupův text, k jehož čtenářům jistě budou patřit studenti kurzů kvantitativních sociologických metod, vysvětluje základní principy víceúrovňového modelování a možnosti jeho použití ilustruje na příkladech pracujících s českými daty z výzkumu školních dovedností 15letých dětí PISA 2003. Autor také stručně popisuje některé další možné aplikace představené metody a svůj článek zakončuje komentovaným přehledem nejdůležitější zahraniční literatury.

Soudí-li se podle počtu diskusí publikovaných v našem časopise v posledních letech, nepatřil polemický kvas v české sociologii donedávna k nejživějším, ale v tomto čísle je tomu jinak. Zuzana Uhde a další členky oddělení *Gender a sociologie* ze Sociologického ústavu AV ČR polemizují s některými předpoklady, postupy i zjištěními článku M. Hájka, J. Kabeleho a K. Vojtíškové, kteří se snažili najít stopy působení „diskurzu spravedlnosti“ v textech českých odborářských, feministických a lidskoprávních organizací (jejich příspěvek byl uveřejněn v tematickém čísle SČ 2/2006 věnovaném analýze diskurzu). Autoři kritizovaného článku využili svého práva na odpověď, a teď je již na každé čtenářce a čtenáři, které argumenty budou považovat za přesvědčivější. V diskusní rubrice je dále věnován prostor pokračování (a současně dokončení) polemiky o reformě českého vysokého školství mezi Rudolfem Pomazalem a týmem autorů publikace *České vysoké školství na křižovatce*, která byla slibně započata v minulém čísle.

Doslova nabitá obsahem je tentokrát rubrika Jubileum. K 75. narozeninám dr. Oto Sedláčkovi, bývalému zaměstnanci Sociologického ústavu ČSAV v 60. letech, členu redakční rady SČ v letech 1993–1997 a spolueditorovi tematického čísla 5/2004, věnovaného historii české sociologie v období 1965–1989, gratulují jeho dlouholetý blízký spolupracovník Milan Horálek a zřejmě nejlepší znalec české a slovenské sociologie v Japonsku Akihiro Ishikawa.

Početné a samy o sobě dost výmluvné jsou texty k sedmdesátinám dlouholetého člena redakční rady SČ prof. Miloslava Petruska. Vesměs krátké studie, mezi jejichž autory nechybí přispěvatelé ze Slovenska, Polska a Ruska, přibližují osobnost významného sociologa z nejrůznějších úhlů pohledu a současně vypovídají velmi mnoho o těch světlejších okamžicích vývoje české sociologie v uplynulých desetiletích, s nimiž toho má jubilant společného snad více než kdokoli jiný. Miloslav Petruska je také osobou tázanou a odpovídající v rozhovoru, který pro SČ připravil postgraduální student sociologie na FF UK v Praze Karel Černý. Obsah čísla doplňují jako obvykle knižní recenze a zprávy z vědeckého života.

Jednou z mánií doby, ve které žijeme, je honba za stále novými rekordy: v případě špičkových výkonů národními, evropskými nebo dokonce světovými, v ostatních případech aspoň osobními. Ani tyto poslední však není moudré podeceňovat, dávají totiž svým držitelům novou motivaci, aby usilovali ještě o více. Jednoho takového osobního rekordu dosahuje tímto číslem SČ – jak jistě neuniklo Vaší pozornosti, držíte v ruce docela objemný sešit. Zdání neklame, je to zatím nejobsáhlejší číslo, které bylo v historii časopisu vydáno. Za redakci mohu prozradit, že nás těší, že textů k publikaci je takové množství, a ještě jednou na závěr si dovoluji vyjádřit naději, že obsah čísla Vás, naše čtenářky a čtenáře, zaujme a bude Vám k užítku ve Vaší vědecké práci, studiu nebo prostě jen při hledání orientace v našem stále složitějším světě.

Marek Skovajsa